

Aaltio Elina

Lastensuojelun vaikuttavuusmittari -projektin esittely

Helsinki 2014

Sisällys

1	Tutkimusprojektin tavoite	2
2	Tutkimuksen tausta.....	3
3	Vaikuttavuus toimintakyvyn ja palvelutarpeen muutoksena	4
4	Toimintakykymittari	8
4.1	Itsearviointilomake vanhemmalle	9
4.2	Itsearviointilomake lapselle	10
4.3	Työntekijän arvio lapsen toimintakyvystä	10
4.4	Työntekijän arvio lapsen kohtelusta	11
4.5	Työntekijän arvio aikuisen toimintakyvystä	12
4.6	Mittarin suhde lastensuojelun tarpeen arviointirunkoon	13
5	Tutkimuksen toteutus	14
5.1	Tiedonkeruuseen osallistuvat kunnat	14
5.2	Tutkimuskohde ja otos.....	14
5.3	Tiedonkeruun tekninen toteutus ja henkilötietojen käsittely	15
5.4	Tutkimusmenetelmät.....	15
5.5	Tulosten raportointi	17
	Kirjallisuutta.....	18

1 Tutkimusprojektin tavoite

Kuntaliitossa on käynnistetty 1.3.2013 projekti, jonka tavoitteena on laatia numeerinen mittari lastensuojelupalvelujen vaikuttavuuden arvioimiseksi. Projekti päättyi keväällä 2015. Projektissa tutkimuskohteena ovat sellaiset lapset, nuoret ja heidän perheensä, joista on tehty lastensuojeluilmoitus, ja joiden lastensuojelutarvetta ryhdytään kunnassa selvittämään. Palvelun vaikuttavuus tarkoittaa palvelun saajan tilassa tapahtunutta tavoiteltua muutosta. Tässä projektissa vaikuttavuutta arvioidaan mittaamalla lapsen ja hänen vanhempiansa toimintakykyä kuvaavia ja selittäviä tekijöitä tätä tarkoitusta varten rakennetulla lomakkeistolla. Mikäli perheelle tarjottujen lastensuojelupalvelujen voidaan osoittaa muuttaneen perheen toimintakykyä positiiviseen suuntaan, palvelut ovat olleet vaikuttavia. Mittari toimii työntekijöiden työvälineenä asiakkaan lastensuojelutarpeen arvioinnissa. Kun työntekijä dokumentoi lastensuojelutarpeen selvityksen aikana saamansa tiedot mittarilomakkeistoon, asiakkaiden toimintakyvystä muodostuu vertailukelpoista tietoa. Asiakkaiden palvelutarpeita ja niissä tapahtuneita muutoksia voidaan vertailla eri toimipisteiden tai eri palvelumuotojen välillä. Mittarilla kerättyjä tilastotietoja voidaan haluttaessa hyödyntää paitsi vaikuttavuustutkimuksessa, myös kunnan ja yksittäisen toimipisteen toiminnan ohjauksessa.

Projektissa työskentelee projektitutkijana Elina Aaltio. Projektipäällikkönä toimii Kuntaliiton kuntatalousyksikön erityisasiantuntija Mikko Mehtonen. Projektille nimetyissä projekti- ja ohjausryhmissä on edustus kunnista, Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksesta, FCG:stä, Lastensuojelun keskusliitosta, Ensi- ja turvakotien liitosta sekä henkilönä Aulikki Kananoja.

2 Tutkimuksen tausta

Julkisten palvelujen tuottavuutta on mitattu ja seurattu jo pidemmän aikaa. 1990-luvulla tapahtunut siirtyminen tulosohjaukseen on edellyttänyt julkisen toiminnan muuttamista mitattavaan muotoon. Hyvinvointipalvelujen tuottavuutta kuvataan kansallisella tasolla Tilastokeskuksen kuntien ja kuntayhtymien tuottavuustilastossa, joka on laadittu vuodesta 2001 lähtien. Tuottavuuden parantuminen ei kuitenkaan välttämättä turvaa hyvinvointipalveluita, mikäli se tapahtuu palveluiden vaikuttavuuden ja asiakkaiden kustannuksella (Savela 2010). Voidaan perustellusti esittää, että tuottavuuslaskennassa palvelusuoritteita ja -kokonaisuuksia tulisi painottaa kustannusten sijaan siten, että eniten vaikuttavuutta aikaan saaneet suoritteet saisivat suurimman painon (Kangasharju 2008, 16).

Jotta vaikuttavuustieto voidaan sisällyttää tuottavuuslaskelmiin, vaikuttavuudesta on ensin kerättävä numeerista tietoa. Tavanomaisesti hyvinvointipalveluiden vaikuttavuutta on arvioitu laadullisin menetelmin. Tällainen tiedonkeruu antaa syvällistä tietoa palvelun toimivuudesta ja asiakkaiden tarpeista, muttei mahdollista laajaa vertailua eikä tilastointia. Laajojen aineistojen käsittely edellyttää tiedon tiivistämistä numeeriseen muotoon.

Tutkimus kytkeytyy Kuntaliiton aiempaan tuottavuus- ja vaikuttavuustutkimukseen. Vaikuttavuustutkimus edellyttää, että tutkimuskohteena olevan palvelun asiakkaiden tilanteesta on käytettävissä yksilötasoisia, strukturoitua tietoa vähintään kahdelta ajankohdalta. Tutkimuksessa, joka käsitteli vanhuspalveluiden vaikuttavuuden huomiioon ottavaa tuottavuutta (Kangasharju ym. 2010), vaikuttavuutta koskeva aineisto kerättiin vanhusten toimintakykyä kuvaavalla RAVA-mittarilla.

Kuntaliitto on käynnistänyt vuoden 2013 alussa kaksi tutkimusprojektia, joissa rakennetaan kahden eri palvelun vaikuttavuutta kuvaavat numeeriset mittarit. Tutkimuskohteina ovat pitkäaikaistyöttömille suunnatut kunnalliset työllisyyspalvelut ja kunnallinen lastensuojelu.

Kunnille kohdistetussa lastensuojelukyselyssä kunnat pitivät palvelutarpeen arviointia yhtenä keskeisimpänä kehittämiskohteena (Puustinen-Korhonen 2013). Nyt kehitettävä vaikuttavuusmittari vastaa myös tähän tarpeeseen.

Lastensuojelutarpeen ja palvelujen vaikuttavuuden arviointiin voidaan käyttää erilaisia menetelmiä (ks. Oranen 2006 ja Suhonen 2008). Tässä tutkimusprojektissa lähtökohdaksi on otettu perheen toimintakyky ja sen muutoksen seuranta. Tässä viitekehkeyksessä lastensuojelutarpeen katsotaan olevan seurausta tilanteesta, jossa perheen kokema kuormittava elämäntilanne on ylittänyt heidän elämänhallintaan käytettävissä olevat voimavaransa. Tätä viitekehystä tarkastellaan seuraavaksi tarkemmin.

3 Vaikuttavuus toimintakyvyn ja palvelutarpeen muutoksena

Vaikuttavuudella tarkoitetaan positiivista tavoiteltua vaikutusta asiakkaassa. Lastensuojelun tavoitteena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Myös vanhempien hyvinvoinnin tukeminen voidaan johtaa tästä tavoitteesta. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Jotta vanhemmat voivat turvata lapsen kasvuolot, heidän on itsensä voitava riittävän hyvin. Lastensuojelun tarvetta voidaankin lähestyä toimintakyvyn kautta: puutteet perheen toimintakyvyssä aiheuttavat palvelutarpeen. Mikäli palvelulla onnistutaan lisäämään toimintakykyä ja vähentämään perheen palvelutarpeita, palvelu on ollut vaikuttava.

Yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa toimintakyvyllä on pyritty selittämään ihmisten hyvinvointia ja hyvinvointieroja. Amartya Senin ja Martha Nussbaumin kehittämän toimintakykyteorian lähtökohtana on se havainto, että ihmisen hyvinvointi ei riipu materiaalisesta vauraudesta ja mahdollisuuksista, vaan hänen kyvystään hyödyntää niitä. Koska ihmisten kyvyissä on eroja, sama rahamäärä tai materiaallinen hyödyke ei tuota kaikille samaa määrää hyvinvointia. Näin ollen hyvinvointi riippuu ihmisen toimintakyvystä. Sekä Senille että Nussbaumille toimintakyky on kykyä elää ihmisarvoista elämää ja tehdä arvokkaina pitämiään asioita. Tämä on yhdenmukainen Sosiaaliohjelmoijien kansainvälisen liiton (International Federation of Social Workers 2000) yleiskokouksessa hyväksytyyn sosiaalityön kansainvälisen määritelmän kanssa, jonka mukaan sosiaalityön arvoihin kuuluu mm. ihmisarvon kunnioittaminen, ja sosiaalityön tavoitteena on turvata ihmisille mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen ja elämän rikastuttamiseen. Voidaan siis sanoa, että sosiaalityön tavoitteena on ihmisten toimintakyvyn lisääminen. Jotta sosiaalityön onnistumista tässä tehtävässä voidaan arvioida ja ennen kaikkea mitata, tarvitaan vielä konkreettisempi kuvaus siitä, miten ihmiset pääsevät tällaiseen toimintakykyiseen tilaan. Sen (2004) ei ole kuitenkaan halunnut tehdä listausta tarvittavista toimintakyvyistä. Nussbaum (2003) on tällaisia listoja tehnyt, mutta ne eivät ole riittävän konkreettisia varsinaisen toimintakykymittarin pohjaksi.

Toimintakyvyn rakentumista voidaan tarkastella Len Doyalin ja Ian Goughin (1991) kehittämän tarveteorian avulla. Vaikka Doyal ja Gough puhuvat tarpeista siinä missä Sen ja Nussbaum toimintakyvystä, heillä on samanlainen tapa lähestyä ja selittää hyvinvointia. Heille hyvinvointi on mahdollisuutta toimia ihmisenä osana ihmisyyhteisöä tehden sellaisia asioita, joita itse pitää arvokkaina ja tavoiteltavina.

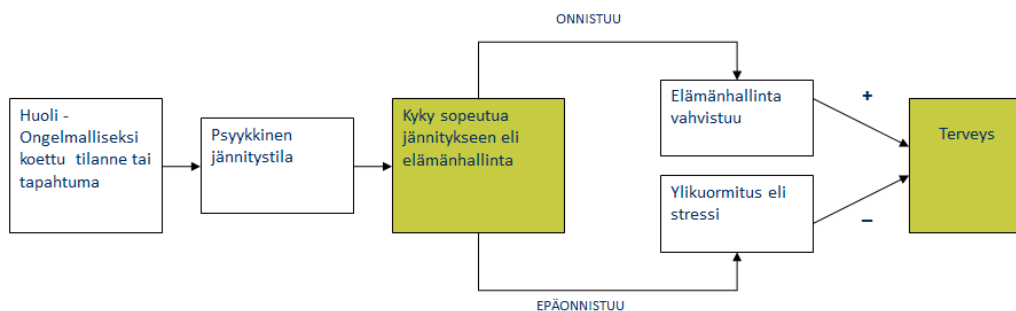
Doyalin ja Goughin tarveteorian perusideana on, että ihmisen hyvinvointi on kykyä osallistua sen yhteisön elämään, jossa ihminen haluaa elää. Hyvinvointi siis muodostuu osallistumisesta ja vapautumisesta eli vapaudesta tehdä tietoisia valintoja. Jotta ihmi-

nen voi osallistua ja tehdä valintoja, tiettyjen perustarpeiden on ensin tyydytettävä riittävän onnistuneesti. Tarpeilla Doyal ja Gough tarkoittavat asioita, jotka on saavutettava, jotta inhimillinen toiminta ja vuorovaikutus onnistuvat mahdollisimman hyvin. Osallistuminen riippuu tarveteorian mukaan ihmisen fyysisestä terveydestä ja perusautonomiasta eli elämäntähtälistä. Elämäntähtälistä puolestaan syntyy ymmärryksestä ja mielenterveydestä, joilla he tarkoittavat sosialisointia myötä opittuja tietoja ja taitoja omasta kulttuurista ja siinä toimimisesta, älykkyyttä ja kykyä sosiaaliseen kanssakäymiseen. Jotta edellä esitetyt perustarpeet voidaan tyydyttää, tarvitaan vielä ns. välillisten tarpeiden tyydyttymistä. Näitä ovat mm. tyydyttävä ruoka, vesi ja asuminen, turvallinen lapsuus, mahdollisuus merkittäviin kiintymyssuhteisiin, riittävä terveydenhoito ja koulutus. Doyalin ja Goughin teorian ytimessä on ihmisten välinen vuorovaikutus: ihmiset kasvavat ihmisiksi toistensa seurassa, ja voivat hyvin voidessaan olla toistensa kanssa onnistuneesti vuorovaikutuksessa.

Tarveteoriassa tarpeilla ei tarkoiteta yksilöllisiä mielihaluja, vaan asioita, jotka on saavutettava, jotta inhimillinen toiminta ja vuorovaikutus onnistuvat mahdollisimman hyvin. Joskus halut ja tarpeet ovat ristiriidassa, mikä on yleistä esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmaisten kohdalla. Doyalin ja Goughin mukaan yhteiskunnan velvollisuus on kuitenkin pitää huolta nimenomaan tarpeiden tyydyttämisestä. Tavoite on yhtenevä lastensuojelun tavoitteiden kanssa.

Edellä esitetyn mukaan toimintakyky muodostuu siis autonomiasta ja terveydestä. Doyal ja Gough korostavat, että ihmisten autonomian määrä vaihtelee. Kyse ei siis ole dikotomisesta joko-tai-muuttujasta, vaan jatkumosta. Jokaisella ihmisellä on aina jonkin verran - toisinaan enemmän, toisinaan vähemmän -autonomiaa. Autonomian määrän, ja erityisesti riittävän määrän, selittämiseksi voidaan hyödyntää Aaron Antonovskyn (1985) salutogeenista teoriaa. Antonovskyn mukaan kaikki ihmiset kohtaavat erilaisia kuormittavia elämäntapahtumia. Mikäli ihmisen voimavarat eivät riitä kuormituksen käsittelyyn, seurauksena on stressi, joka heikentää terveyttä. Kuormituksen onnistunut käsittely puolestaan vahvistaa luottamusta omaan pärjäämiseen, mikä vahvistaa hyvinvoinnin edellytyksiä myös jatkossa. Antonovskyn mukaan voimavaroja ovat yksilön sisäiset ominaisuudet - kuten älykkyys, tarkkaavaisuus ja sosiaaliset vuorovaikutustaidot - sekä ulkoiset resurssit kuten raha, sosiaaliset siteet ja sosiaalinen tuki, mahdollisuus kouluttautua ja pääsy terveydenhuoltoon.

Kuvio 1. Hyvinvoinnin rakentumisen mekanismi Antonovskyn (1985) pohjalta.

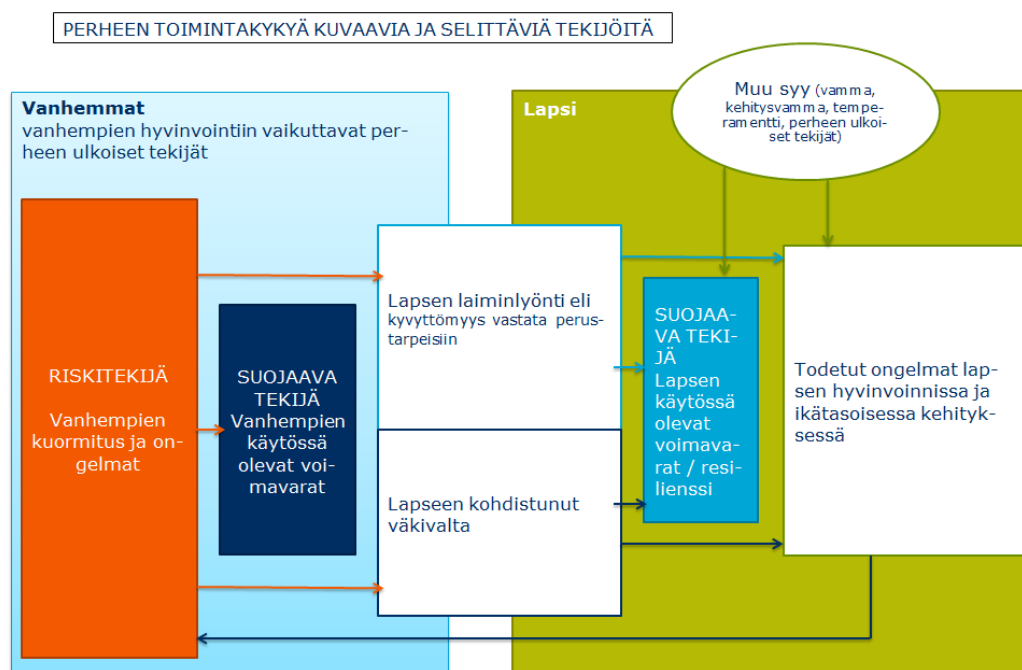

Toimintakyky siis riippuu sekä voimavaroista että kuormituksesta. Toimintakyky heikenee, mikäli kuormittava tilanne ylittää sen käsittelyyn käytettävissä olevat voimavarat. Mekanismi on kuvattu kuviossa 1.

Lastensuojelutarve voi olla seurausta monenlaisista tilanteista: perheellä voi olla paljon voimavaroja, mutta elämäntilanne on tilapäisesti niin kuormittunut, etteivät perheen omat voimavarat riitä tilanteen käsittelyyn. Osalla perheistä taas omat voimavarat voivat olla hyvin puutteelliset. Tällaiset perheet tarvitsevat todennäköisesti hyvin erityyppistä tukea.

Lapsen ja vanhempien hyvinvointi ovat kytkeytyneet toisiinsa: yhden perheenjäsenen kuormitus heijastuu koko perheen dynamiikkaan. Myös tämä joudutaan lastensuojelutarpeen arvioinnissa ja toimintakyvyn mittaamisessa ottamaan huomioon. Perheenjäsenten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita on pyritty jäsentämään kuvion 2 avulla.

Kuvio 2. Perheen toimintakykyä kuvaavia ja selittäviä tekijöitä

Lastensuojelun keskiössä on sen arvioiminen, kykenevätkö vanhemmat huolehtimaan kasvatustehtävästään ja lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsen hyvinvointia voidaan arvioida havainnoimalla sitä, miten vanhemmat kohtelevat lasta ja toisaalta lapsen toimintakykyä. Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että lapsen kehityksessä ja kohtelussa havaittavia ongelmia ennustavat tietyt riskitekijät (ks. mm. Andershed et al. 2012). Toisaalta tiettyjen tekijöiden tiedetään suojaavan lapsen hyvinvointia laiminlyönnistä huolimatta, tai vähentävän laiminlyönnin todennäköisyyttä ylipäänsä. Käytännössä riskitekijät, kuten perheenjäsenen mielenterveysongelmat tai päihderiippuvuus, ovat hänen toimintakykyään kuormittavia tekijöitä. Suojatekijät, kuten sosiaalinen tuen saatavuus, puolestaan ovat toimintakykyä vahvistavia voimavaroja. Riskitekijä ei kuitenkaan väistämättä aiheuta kuormitusta, mikäli perheenjäsenellä on vaik-

kapa hyvä hoitosuhde. Tämä otetaan huomioon mittarilomakkeissa erottelemalla riskitekijä koetusta kuormituksesta.

Tutkimusprojektissa lähtökohtana siis on, että lastensuojelun tavoitteena on tukea perheen omatoimista selviytymistä eli toimintakykyä siten, että lastensuojelutarve poistuu. Käytännössä tämä tarkoittaa perheen elämäntilannetta kuormittavien tekijöiden vähentämistä tai kuormituksen käsittelyyn tarvittavien voimavarojen lisäämistä.

Tutkimusasetelmassa vaikuttavuus määritellään toimintakyvyn lisääntymisenä (joskus myös se, ettei tilanne entisestään pahene, voi olla positiivinen saavutus). Vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmasta hankalaa on se, että perheen tilanne voi muuttua paremmaksi myös palveluista riippumatta. Perhe voi saada tukea paitsi virallisista palveluista, myös kolmannelta sektorilta ja epävirallisilta sosiaalisilta verkostoiltaan (suku, ystävät, naapurit, tuttavat jne.). Vaikuttavuustutkimuksen näkökulmasta ulkoisten tekijöiden vaikutukset tilanteen muutokseen pitää saada kontrolloitua.

4 Toimintakykymittari

Tutkimusprojektissa rakennettu toimintakykymittari koostuu i) itsearviointilomakkeista, jotka asiakkaita pyydetään täyttämään, ja ii) lomakkeista, jotka työntekijä täyttää lastensuojelutarpeen selvityksen yhteydessä.

Itsearviointilomakkeella on kaksi funktiota. Ensinnäkin itsearviointitiedon keräämisellä lisätään asiakkaan osallisuutta häntä ja hänen perhettään koskevassa lastensuojeluprosessissa. Aulikki Kananojan johtaman selvitysryhmän raporteissa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012 ja 2013) yhtenä keskeisenä lastensuojelun toimeenpanoa koskevana ongelmana pidettiin asiakkaiden osallisuuden puutetta. Lapsiperheet, lapset ja nuoret ovat kokeneet jääneensä ulkopuolisiksi heidän omaa elämäänsä koskevissa ratkaisuisissa. Asiakkaat kritisoivat työntekijöiden vuorovaikutustaitoja ja saamaansa kohtelua (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013). Avuntarve on saatettu määritellä viranomaisen toimesta perhettä kuulematta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012). Itsearviointilomake tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden jo lastensuojelutarpeen arviointiprosessin alkuvaiheessa arvioida itse omaa hyvinvointiaan ja huoliaan. Lisäksi asiakkaalle annetaan mahdollisuus tuoda esiin toivomuksiaan kunnan palvelujärjestelmää kohtaan, sekä todeta, mikäli hän ei tiedä, miksi lastensuojelutarvetta ollaan selvittämässä. Lomake tarjoaa sekä asiakkaalle että työntekijälle välineen dialogin käynnistämiseksi. Joidenkin työntekijöiden ja asiakkaiden kohdalla tällainen väline saattaa olla tarpeen, mikäli vanhemman vointia ja huolia ei muuten uskalleta tai ole tapana ottaa puheeksi.

Toisekseen itsearviointitietoa tarvitaan osana palvelun vaikuttavuuden arviointia. Itsearviointilomakkeella kerätään tietoa subjektiivisesta hyvinvoinnista. Tätä tietoa tarvitaan arvioitaessa lastensuojelun onnistumista koetun hyvinvoinnin lisäämisessä.

Työntekijän täyttämät lomakkeet on suunniteltu osaksi kunnan lastensuojeluviranomaisten tekemää lastensuojelutarpeen selvitystä. Työntekijän tehtävänä on arvioida vanhempien toimintakykyä, lapsen toimintakykyä ja lapsen kohtelua. Arvioidessaan lapsen tarvetta erityiseen suojeluun työntekijä arvioi, onko havaittavissa puutteita lapsen kohtelussa, ongelmia lapsen hyvinvoinnissa ja lapsen kaltoinkohteluun liittyviä riskitekijöitä lapsen kasvuympäristössä. Perheen tilanteen kokonaisvaltainen kartoittaminen edellyttää myös perheen olemassa olevien voimavarojen ja lapsen hyvinvointia suojaavien tekijöiden kartoittamista.

Toimintakykymittarin lomakkeet eivät varsinaisesti tuo sisällöllisesti uusia elementtejä lastensuojelutarpeen selvitykseen. Niiden arvo on selvityksen jäsentäminen ja selvityksen kuluessa hankitun tiedon dokumentoiminen systemaattisesti ja vertailukelpoisesti numeeriseen muotoon.

Kananojan johtaman selvitysryhmän työskentelyssä nousi esiin, ettei vanhempi lastensuojelun selvitysprosessin päätyttyäkään välttämättä aina tiedä, mihin huoleen tai epäilyyn lastensuojelun selvitys perustui (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012). Tavoitteena on, että arvioinnin pilkkominen yksittäisiin arviointikohteisiin jäsentää prosessia niin työntekijälle kuin asiakkaallekin. Lisäksi lomake ohjaa kiinnittämän huomiota perheestä löytyviin voimavaroihin. Parhaimmillaan lomake voi auttaa työntekijää prosessoimaan perheen tilannetta yhdessä vanhempien ja lasten kanssa aiempaa avoimemmin ja dialogisemmin.

Toisekseen, selvityksen dokumentointi mittarilomakkeisiin mahdollistaa lastensuojelun asiakasperheiden tilanteen arvioimisen kvantitatiivisin menetelmin. Näin voidaan arvioida ajassa tapahtunutta muutosta, ja toisaalta vertailla tuota muutosta esimerkiksi eri toimipisteiden tai palvelumuotojen välillä. Perheen tilanteen arvioiminen numeerisessa muodossa hyödyttää myös yksilötasolla tehtävää työskentelyä, kun asiakastiedon pohjalta voidaan rakentaa perheen tilannetta kuvaavia summamuuttujia ja esittää niitä visuaalisessa muodossa. Summamuuttujat kuvaavat vanhempien kuormitus- ja voimavaratekijöiden määrää, lapsen kuormitus- ja voimavaratekijöiden määrää sekä lapsen kohtelussa havaittujen puutteiden määrää.

Toimintakykymittarin lomakkeet ja niiden kysymykset esitellään seuraavaksi tarkemmin. Kysymykset perustuvat aiempaan lasten kaltoinkohtelua ja selviytymistä koskevaan tutkimukseen, elämänhallintaa ja hyvinvointia selittävään tutkimusprojektin teoreettiseen viitekehykseen sekä projektin kuluessa käydyissä asiantuntijakeskusteluissa tehtyihin havaintoihin niistä tekijöistä, joihin lastensuojelutarvetta selvitettäessä tulisi työntekijän kiinnittää huomiota.

4.1 Itsearviointilomake vanhemmalle

Vanhemman itsearviointilomake muodostuu neljästä kysymysosasta. Lomakkeen täyttäminen on vanhemmalle vapaaehtoista. Tarkoituksena on kerätä itsearviointiin perustuvaa hyvinvointitietoa lastensuojelutarpeen selvitykseen osallistuvilta vanhemmilta selvityksen alussa ja sen päättyessä. Näin saadaan selville, onko jo itse selvitysvaihe muuttanut vanhemman kokemaa hyvinvointia.

Itsearviointilomakkeeseen kootut kysymykset koskevat vanhemman kokemaa huolta, vanhemmuutta ja sen voimavaroja, koettua terveyttä sekä palvelukokemuksia. Viimeisen osion kysymyksiin vastataan selvityksen päätteeksi ja seurantavaiheessa.

On mahdollista, etteivät kaikki vanhemmat halua vastata näihin kysymyksiin rehellisesti, mikäli luottamusta kunnan palveluihin ja lastensuojelun työntekijöihin ei ole. Osa vastaajista saattaa haluta esittää perheen tilanteen todellista positiivisemmassa valossa. On myös mahdollista, että vastaaja haluaa liioitella perheen ongelmia, mikäli hän on yrittänyt saada palvelujärjestelmästä apua, ja kokee avun saannin kynnyksen korkeana. Subjektiviivista hyvinvointitietoa kerätessä tällaisista seikoista on hyvä olla tietoinen. Näistä varauksista huolimatta subjektiivisen tiedon keräämistä on tässä projektissa pidetty tärkeänä, koska siten voidaan vahvistaa asiakkaan osallisuutta palve-

lutarpeen määrittelyssä. Lomakkeen avulla voidaan parhaassa tapauksessa edistää dialogia asiakkaan ja työntekijän välillä.

Asiakkaat ovat yleensä olleet motivoituneita uusien, heitä osallistavien ja asiakasprosessia selkiyttävien menetelmien käyttöön (Oranen 2006, 19, 25, 34). Ongelmana ovat lähinnä ne vanhemmat, jotka lähtökohtaisesti kieltäytyvät lastensuojelutarpeen selvittämisestä ja estävät lapsen kuulemisen ja tutkimisen (mt., 13, 39). Mahdollisuutta itsearviointitiedon tuottamiseen tarjotaan kuitenkin yhdenvertaisesti kaikille otokseen valikoituneille vanhemmille.

4.2 Itsearviointilomake lapselle

Lapsen osallisuus kaikessa häntä koskevissa asioissa on suojattu vahvasti lainsäädännöllä. Perustuslain mukaan asianosaisilla on aina oikeus saada tietoa heitä koskevista asioista sekä oikeus lausua niistä oma näkemyksensä. Vastaavasti lastensuojelulaki painottaa lapsen oikeutta osallistua omien asioidensa hoitoon. (Lastensuojelun käsikirja. Lasten osallisuus.)

Lapsen itsearviointilomaketta rakennettaessa on otettava huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso. Tutkimusprojektissa on tarkoitus kehittää jatkossa lapselle tarkoitettua itsearviointilomaketta siten, että siihen sisällytetään enemmän eri ikäisille lapsille soveltuvia kysymyksiä.

Pilotointivaiheessa lapsen itsearviointilomakkeella kartoitetaan lapsen huolta perheen tilanteesta, vanhemmista, sisaruksista, omasta tulevaisuudesta ja lastensuojelutarpeen selvityksestä. Lisäksi kartoitetaan lapsen sosiaalisia tukiverkostoja. Lapset voivat ikä- ja kehitystasostaan riippuen vastata kysymyksiin itse netissä tai paperilla. Pienten lasten kohdalla kysymyksiin vastataan työntekijän avustamana. Työntekijä voi käyttää lasta haastatellessaan hyväksi katsomiaan välineitä (kuten nallekortteja), jotka auttavat pienempiä lapsia sanoittamaan tilannetta ja siihen liittyviä tunteitaan.

Myös lapsia pyydetään arvioimaan saamaansa palvelua selvitysprosessin päättyessä ja seurantavaiheessa.

4.3 Työntekijän arvio lapsen toimintakyvystä

Tässä osiossa kartoitetaan lapsen toimintakykyyn liittyviä kuormitus- ja voimavaratekijöitä. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että vanhempien ongelmat ja lapsen tarpeiden laiminlyönti eivät välttämättä vahingoita lapsen kehitystä, jos lapsella on sopivia voimavaroja tilanteen käsittelyyn. Toisaalta tiedetään myös, että lapsen toimintakykyä kuormittava tekijä, kuten vammaisuus tai käyttäytymisongelma, saattaa vanhempien stressitekijöiden kasautuessa johtaa lapsen kaltoinkohteluun. (Andershed et al.2012, Söderholm & Politi 2012.)

Kutakin lapsen toimintakykyyn liittyvää seikkaa työntekijä arvioi ensinnäkin sen kannalta, onko kysytystä seikasta ylipäänsä havaintoja. Tämän jälkeen kutakin listattua tekijää arvioidaan sen kannalta, lisääkö se perheen voimavaroja, aiheuttaako se

kuormitusta vai onko vaikutus perheen hyvinvoinnin kannalta neutraali. Esimerkiksi lapsen pitkäaikainen sairaus ei välttämättä lisää perheen kuormitusta, mikäli sairaus on hyvässä hoidossa ja oireeton. Jokin toinen sairaus taas voi hoidosta huolimatta aiheuttaa vakavia komplikaatioita ja lisätä vanhempien stressiä. Toisaalta sama sairaus voi aiheuttaa vähemmän kuormitusta perheessä, jossa vanhemmilla on esimerkiksi aiempaa kokemusta tällaisen sairauden hoidosta, kuin perheessä, jossa tilanne on uusi.

Edellä kuvatuista syistä johtuen voimavara/kuormitus -sarakkeessa arvion kohteena on nimenomaan perheen hyvinvointi. Lasten ja vanhempien ongelmat, huolet, kyvyt, tiedot, taidot ja selviytymiskeinot ovat sidoksissa toisiinsa. Arvioidessaan lastensuojelutarvetta työntekijä arvioi lapsen suojelun ja tuen tarvetta suhteessa vanhempien mahdollisuuksiin vastata niihin. Toisin sanoen, hän arvioi monimutkaista perhedynamiikkaa, jossa vanhemman onnistuminen lapsen hoidossa ja kasvatuksessa riippuu paitsi hänestä itsestään, myös tilanteen vaativuudesta ja puolison tai muiden perheenjäsenten kyvystä osallistua lapsen hoitoon ja kasvatukseen. Tässä sarakkeessa työntekijä arvioi mainittua tekijää koko perheen kannalta. Mikäli kysytty asia aiheuttaa huomattavaa kuormitusta (ja siten suojelun tai tuen tarvetta) perheessä, työntekijä voi eritellä kuormituksen tarkempia syitä ja ilmentymistä rivin lopussa avoimessa tekstikentässä.

Lomakkeen kysymykset koskevat lapsen fyysistä ja psyykkistä terveyttä, riippuvuuksia, kognitiivista toimintakykyä, sosiaalisia suhteita ja käyttäytymisen hallintaa.

Ristiriidat työntekijän ja asianosaisen oman näkemyksen kanssa dokumentoidaan omaan sarakkeeseensa. Näkemuserojen esiintuominen ja niiden käsittely on keskeinen osa muutossosiaalityötä. Päätös lastensuojelutarpeesta perustuu kuitenkin viime kädessä ammattilaisen tekemään arvioon, joka huolellisesti ja ammattitaitoisesti tehtynä on mahdollisimman objektiivinen kuva perheen tilanteesta. Työntekijän lopulliseen arvioon vaikuttavat perheen subjektiivisten arvioiden lisäksi työntekijän itsensä tekemät havainnot ja mahdollisesti muilta viranomaisilta saadut tiedot.

Kuormitus- ja voimavaratekijät lasketaan lomakkeen lopussa yhteen. Samoin lasketaan yhteen työntekijän ja asiakkaan väliset näkemuserot. Vaikuttavuutta arvioitaessa tarkastellaan ensinnäkin sitä, ovatko lapsen toimintakykyyn liittyvät kuormittavat tekijät vähentyneet ja voimavarat kasvaneet. Lisäksi näkemuserojen vähentymistä voidaan pitää merkinä onnistuneesta asiakastyöstä.

4.4 Työntekijän arvio lapsen kohtelusta

Tämän osion täyttää työntekijä havaintojensa perusteella. Lapsen kaltoinkohtelulla tarkoitetaan WHO:n määritelmän mukaisesti kaikkea sellaista fyysistä ja psyykkistä pahoinpitelyä, seksuaalista hyväksikäyttöä, laiminlyöntiä tai kaupallista tai muuta riis-toa, josta on todellista tai mahdollista vaaraa lapsen terveydelle, elämälle, kehitykselle tai ihmisarvolle. Laiminlyönnillä tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ovat jättäneet huomiotta lapsen perustarpeet. Laiminlyönti on tyypillisesti vahingollista toistuuksaan, väkivalta jo yksittäisenä tapauksena. (Söderholm & Kivitie-Kallio 2012.)

Lomaketta kehitettäessä projektiryhmä ja mukana olleet kunnat pitivät tärkeänä, että lomake muotoillaan sillä lähtöoletuksella, että lapsen kohtelussa ei ole puutteita. Tällä valinnalla pyritään tukemaan myönteisen vuorovaikutussuhteen syntymistä työntekijän ja asiakkaan välille. Tarkoituksena myös on, ettei selvitystä leimaa perhettä syyllistävä sävy.

Lomakkeessa käydään läpi lapsen perustarpeet ja fyysinen turvallisuus, seksuaalinen koskemattomuus, terveydenhoito, koulutuksen tukeminen, perheen rutiinit ja emotionaalinen huolenpito. Kutakin arviointikohdetta arvioidaan kolmiportaisella asteikolla (ei puutteita / jonkin verran puutteita / vakavia puutteita).

Lapsen kohtelu -lomakkeeseen merkityt havainnot puutteista summataan lomakkeen lopussa yhteen. Vaikuttavuutta arvioitaessa tarkastellaan sitä, onko lapsen kohtelussa havaittujen puutteiden määrä palvelun myötä vähentynyt.

4.5 Työntekijän arvio aikuisen toimintakyvystä

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Jotta vanhemmat voivat turvata lapsen kasvuolot ja olla lapsen kanssa hyvässä vuorovaikutuksessa, heidän on itsensä voitava riittävän hyvin. Kuten tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen esittelyn yhteydessä todettiin, hyvinvointi riippuu yksilön elämänhallinnasta ja terveydestä (Doyal & Gough 1991). Jos perheeseen kohdistuva ulkoinen kuormitus (kuten vanhemman työttömyys) tai sisäinen kuormitus (kuten perheenjäsenen sairaus) ylittää käytettävissä olevat voimavarat, perheessä esiintyy elämänhallinnallisia ongelmia, jotka pitkittyessään heikentävät myös terveyttä.

Aikuisen toimintakykyä arvioivaan lomakkeeseen on koottu aiempaan tutkimukseen ja asiantuntijakeskusteluihin perustuen niitä tekijöitä, joiden tiedetään lisäävän riskiä lapsen kaltoinkohteluun, ja toisaalta niitä tekijöitä, joiden tiedetään toimivan positiivisina voimavaroina osana aikuisen elämänhallintaa. Systemaattisen tilannekatsauksen tarkoituksena on havaita sekä akuutit palvelutarpeet että viitteet sellaisesta kuormituksesta, johon olisi hyvä tarjota varhaista tukea. Lisäksi lomake toimii työkaluna hankalien asioiden puheeksiottamisessa. Sen on tarkoitus jäsentää perheen tilanteen kartoittamista ja auttaa työntekijää nimeämään ja dokumentoimaan hänessä heränneet huolenaiheet.

Lomake on tarkoitus täyttää kustakin sellaisesta aikuisesta, joka vastaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Taustatietoihin merkitään, onko arvioitava aikuinen lapsen vanhempi, vanhemman puoliso tai muu huoltaja, sekä tieto siitä, asuuko henkilö lapsen kanssa.

Lomakkeessa kartoitetaan vanhemman terveyttä ja elämänhallintaa, kognitiivista toimintakykyä, sosiaalisia suhteita, lähisuhdeväkivaltaa, sosioekonomista asemaa sekä työhön tai työttömyyteen liittyvää kuormitusta.

Riskitekijät eivät välttämättä aktualisoidu, mikäli ongelmia pystytään käsittelemään ja kontrolloimaan siten, etteivät ne vaikuta vanhempien kykyyn turvata lapsen tarpeet. Näin ollen pelkkä riskitekijöiden olemassaolo ei aiheuta lastensuojelutarvetta. Tämän

vuoksi työntekijä kunkin kysytyn tekijän kohdalla arvioi erikseen, aiheuttaako mainittu tekijä perheen arjessa kuormitusta vai ei. Myös näkemyserot kirjataan lomakkeeseen.

Lomakkeessa arvioidut kuormitus- ja voimavaratekijät lasketaan lomakkeen lopussa yhteen. Samoin lasketaan yhteen työntekijän ja asiakkaan väliset näkemyserot. Vaikuttavuutta arvioitaessa tarkastellaan ensinnäkin sitä, ovatko aikuisen toimintakykyä kuormittavat tekijät vähentyneet ja voimavarat kasvaneet. Lisäksi näkemyserojen vähentymistä voidaan pitää merkinä onnistuneesta asiakastyöstä.

Aiemmissa tutkimuksissa mainituista vanhempiin liittyvistä riskitekijöistä osa (äidin nuori ikä, yksinhuoltajuus, perheen suuri koko) kartoitetaan lomakkeiden taustatiedoissa, jotta niitä voidaan käyttää kontrollimuuttujina.

4.6 Mittarin suhde lastensuojelun tarpeen arviointirunkoon

Tutkimushankkeen lähtökohtana on ollut muuttaa lastensuojelutarpeen arviointia varten laadittu runko numeeriseen muotoon. Ohjaus- ja projektiryhmässä käydyissä keskusteluissa katsottiin kuitenkin tarpeelliseksi arvioida arviointirungossa käydyt teemat tutkimuskirjallisuuden valossa läpi, ja karsia tai täydentää niitä tarpeen mukaan. Kirjallisuuskatsauksen perusteella voidaan todeta, että rungon teemat ovat sinänsä kaikki keskeisiä ja tärkeitä arvioinnin kohteita. Vaikuttavuusmittarissa näiden teemojen keskinäisiä syy-seuraus-suhteita on pyritty jäsentämään, ja yläkategorioita on pilkottu pienempiin tarkasteltaviin arviointikohteisiin.

5 Tutkimuksen toteutus

Tutkimusaineisto kerätään tutkimuksessa mukana olevissa kunnissa. Tiedonkeruualustan ylläpito ja tutkimusaineiston käsittely tapahtuu Kuntaliitossa.

5.1 Tiedonkeruuseen osallistuvat kunnat

Tiedonkeruu tapahtuu tutkimusprojektiin osallistuvissa kunnissa, joita ovat Espoo, Turku, Salo, Pori, Lahti, Kotka, Kouvola, Lappeenranta, Joensuu, Pielavesi, ja Rauma. Mittaria on kehitetty yhdessä kuntien kanssa tapaamalla kuntien lastensuojelun työntekijöitä kuntakierroksilla. Lisäksi kunnilla on edustus projekti- ja ohjausryhmissä, joissa mittarin eri versioita on käsitelty.

5.2 Tutkimuskohde ja otos

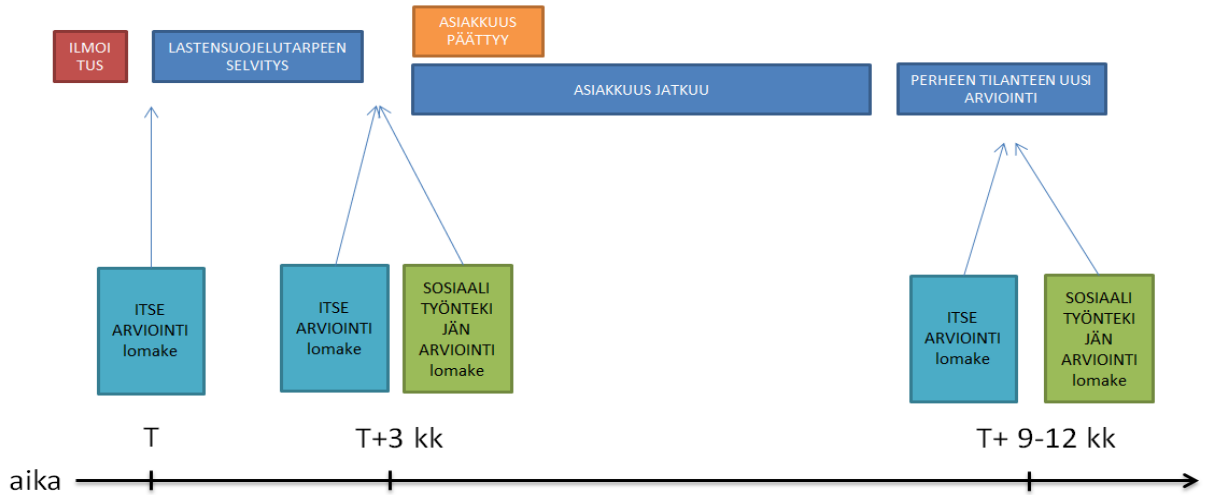
Tutkimuksen perusjoukkona ovat ne kunnassa asuvat lapsiperheet, joista on tehty lastensuojeluilmoitus, joilla ei ole vielä lastensuojelun asiakkuutta ja joiden lastensuojelutarvetta kunta ryhtyy selvittämään. Tutkimusaineisto kerätään tiedonkeruuseen osallistuvissa pilottikunnissa kahtena ajankohtana. Ensimmäinen tiedonkeruu käynnistyy maaliskuussa 2014. Otokseen valitaan systemaattisella satunnaisotannalla tietty osuus kuntien kanssa sovittuna ajanjaksona vireille tulleista lastensuojeluilmoituksista. Otos poimitaan kahden kuukauden aikana. Varsinainen tiedonkeruu lomakkeilla kestää siihen asti, että tuona aikana alkaneet lastensuojelutarpeen selvitykset saadaan päätökseen.

Toinen tiedonkeruu toteutetaan kuntien kanssa myöhemmin sovittavana ajankohtana talvella 2014–2015. Tutkimuksen tavoitteena on saada näkyviin muutos asiakkaan toimintakyvyssä, joten ensimmäisen tiedonkeruun aikana otokseen valikoituneet asiakkaat kutsutaan tuolloin uudelleen toimintakyvyn arviointiin. Toisen arvioinnin yhteydessä täytetään samat mittarilomakkeet kuin ensimmäisellä arviointikerralla. Lisäksi kerätään tiedot ensimmäisen ja toisen tiedonkeruun välillä asiakasperheen saamista lastensuojelupalveluista, ja kysytään sekä asiakkaan että työntekijän arvio siitä, mikä on vaikuttanut toimintakyvyn muutokseen. Näin voidaan analysoida lastensuojelupalvelujen osuutta toimintakyvyn muutoksessa eli palvelujen vaikuttavuutta.

Mikäli lastensuojelun asiakkuutta ei ole ensimmäisen tiedonkeruun aikana tehdyn lastensuojelutarpeen selvityksen päätteeksi jatkettu, asiakasta ei kutsuta toiseen arviointiin. Nämä asiakkaat ovat mukana aineistossa, jolla tutkitaan lastensuojelutarpeen selvitysvaiheen (T+3kk) vaikuttavuutta. Tämä analyysi tehdään itsearviointilomakkeilla kerätyn tiedon eli subjektiivisen hyvinvointitiedon pohjalta.

Tiedonkeruun vaiheet ja eri vaiheissa täytettävät lomakkeet on kuvattu alla kuviossa 3.

Kuvio 3. Tiedonkeruussa käytettävät lomakkeet yksittäisessä asiakasprosessissa.

5.3 Tiedonkeruun tekninen toteutus ja henkilötietojen käsittely

Mittarilla toteutettua arviointia varten Kuntaliitossa rakennetaan sähköinen palvelu, jonka käyttö on pilotointiin osallistuville kunnille projektin ajan maksutonta. Kukin tiedonkeruuseen osallistuva kunnan lastensuojelun työntekijä saa palveluun oman tunnuksen ja salasanan.

Asiakkaiden itsearviointilomakkeet on mahdollista täyttää internetissä asiakkaalle tarkoitetulla sähköisellä lomakkeella, johon asiakas saa kirjautumistunnuksen työntekijältä. Tunnus on istuntokohtainen. Itsearviointilomakkeen täyttäminen perustuu asiakkaan suostumukseen, ja lomakkeeseen täytettyjen tietojen käytöstä tutkimuksessa pyydetään asiakkaalta suostumus. Mikäli asiakas ei halua luovuttaa itsearviointilomakkeen tietoja tutkimuskäyttöön, tiedot jäävät asiakastyön käyttöön. Mikäli asiakas ei halua käsitellä lomakkeessa kysytyjä asioita yhdessä työntekijän kanssa, hän voi jättää lomakkeen kokonaan täyttämättä.

Asiakasta informoidaan, mihin muihin asiakastietoihin itsearviointilomakkeen tiedot yhdistetään. Näitä ovat työntekijän täyttämät mittarilomakkeet. Itsearviointilomakkeessa olevan saatekirjeen lisäksi asiakkaille laaditaan esite, jossa kuvataan tutkimusprojektin tavoitteet ja mittarissa käytettävät lomakkeet.

5.4 Tutkimusmenetelmät

Mittareilla kerätty aineisto kuvaa perheenjäsenten koettua hyvinvointia ja toimintakykyä numeerisessa muodossa. Itsearviointilomakkeella kerätyistä tiedoista rakennetaan koettua hyvinvointia kuvaavia ja selittäviä summamuuttujia. Toimintakyvyn arviointi -lomakkeista rakennetaan asiakkaan voimavarojen ja kuormituksen määrää kuvaavia summamuuttujia sekä näkemyserojen määrää kuvaava summamuuttuja. Lapsen koh-

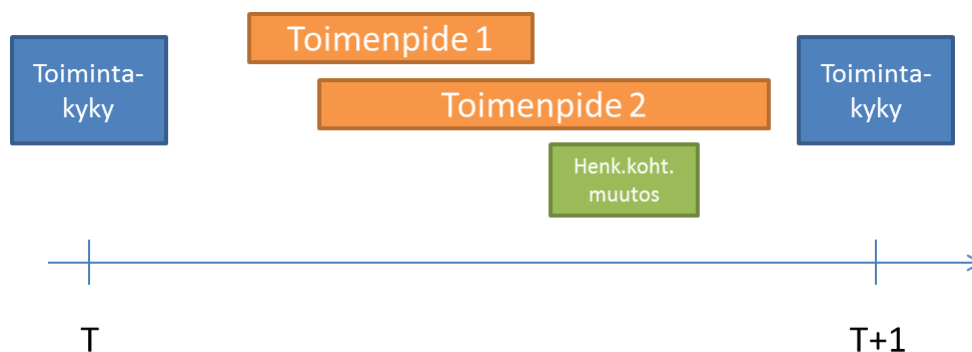
telu -lomakkeesta rakennetaan lapsen kohtelussa havaittuja puutteita kuvaava summamuuttuja. Näiden summamuuttujien avulla saadaan ensimmäisen aineiston analyysin tuloksena perheen toimintakykyä kuvaava profiili. Analyysin yhteydessä mietitään tarvetta erilaisille painokertoimille ja muuttujamuunnoksille. Tutkimusaineiston analysointi tehdään SPSS-ohjelmalla.

Koska itsearviointilomakkeet täytetään ensimmäisen tiedonkeruun aikana kahdesti (selvityksen alussa ja lopussa), saadaan jo ensimmäisen tiedonkeruun aineistolla näkyviin asiakkaan koetussa hyvinvoinnissa mahdollisesti tapahtuneet muutokset. Tämän tiedon avulla on mahdollista arvioida sitä, onko jo ensimmäinen interventio eli lastensuojelutarpeen arviointi onnistunut parantamaan asiakkaan kokemaa hyvinvointia. On myös mahdollista, että perheen tilanteen selvittäminen lisää vanhemman kokemaa huolta. Muutoksen suuntaa arvioidaan tilastollisin menetelmin.

Ensimmäisen aineistonkeruun jälkeen projektissa arvioidaan tarvetta tehdä lomakkeeseen lisäyksiä tai muutoksia. Lisäksi arvioidaan mittarin toimivuutta osana lastensuojelutarpeen selvitystä työntekijöiltä ja asiakkailta saadun kirjallisen palautteen sekä projektiryhmässä käydyn palautekeskustelun perusteella.

Lastensuojelun asiakasperheille tarjottujen palvelujen ja toimenpiteiden vaikuttavuutta voidaan arvioida vasta toisen tiedonkeruun jälkeen. Vertaamalla asiakkaan toimintakykyä ennen ja jälkeen saatuja palveluja saadaan näkyviin toimintakyvyssä tapahtunut muutos. Muutosta yritetään selittää asiakkaalle annetuilla palveluilla. Ulkoiset muuttujat - kuten asiakkaan elämäntilanteessa tapahtuneet henkilökohtaiset muutokset - pyritään kontrolloimaan, jottei palvelun vaikutuksia sekoiteta muiden elämäntapahtumien vaikutuksiin (kuvio 4).

Kuvio 4. Yksinkertainen tutkimusasetelma

On selvää, ettei kaikkia palveluprosessin ulkopuolisia tekijöitä voida täydellisesti kontrolloida. Yhteiskuntatieteissä täydellisesti kontrolloitujen koeasetelmien saavuttaminen on usein jo eettisistä syistä mahdotonta. Etenkään lastensuojelun asiakkaita ei voida satunnaistaa ryhmiin, joista toiselle tarjotaan lastensuojelupalveluja ja toiselle ei. Tämän vuoksi ulkoisten tekijöiden kontrollointi pitää toteuttaa muulla tavoin. Tärkeää on saada edustava, monipuolinen otos lastensuojelun asiakkaista. Taustamuuttujien kerääminen mahdollistaa analyysivaiheessa otoksen arvioimisen siltä kannalta, edustaa-

ko se monipuolisesti vai valikoiden lastensuojelun asiakkaita. Tarvittaessa valikoitumista voidaan korjata käyttämällä erilaisia painokertoimia. Lisäksi ulkoisten tekijöiden vaikutuksien arvioimiseksi toisen tiedonkeruun yhteydessä asiakkaalta kysytään hänen omaa arviotaan siitä, mitkä elämäntapahtumat hän on itse kokenut merkityksellisiksi palveluprosessin aikana.

5.5 Tulosten raportointi

Tutkimuksesta valmistuu kaksi raporttia. Väliraportti laaditaan ensimmäisen tiedonkeruun ja aineiston analysoinnin jälkeen. Analysoinnin tavoitteena on laatia summamuutujat, jotka kuvaavat perheen toimintakykyä tutkimushetkellä. Väliraportissa arvioidaan myös mittarin toimivuutta osana lastensuojelutarpeen selvitystä käyttäjien kokemusten pohjalta. Väliraportti valmistuu suunnitelmien mukaan loppuvuodesta 2014.

Toisen tiedonkeruun jälkeen arvioidaan tutkittaville perheille annettujen lastensuojelupalvelujen vaikuttavuutta toimintakyvyn muutostiedon valossa. Tulokset kirjataan loppuraporttiin, joka suunnitelmien mukaan valmistuu loppukevästä 2015.

Kirjallisuutta

Andershed, Anna-Karin; Andershed, Henrik & Farrington, David P. (2012) Risk and protective factors among preschool children for future psychosocial problems. – What we know from research and how it can be used in practice. Report written on the commission of the Nordic Welfare Center.

Antonovksy, Aaron (1985) Health, Stress, and Coping. San Francisco, London: Jossey-Bass Publishers.

Antonovsky, Aaron (1987) Unraveling the mystery of health. How people Manage Stress and Stay Well. San Francisco, London: Jossey-Bass Publishers.

Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2012) Lastensuojelun ytimessä: osattomuudesta osallisuuteen. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) Lapsen kaltoinkohdeltu. Helsinki: Duodecim. Sivut 62-73.

Doyal, Len & Gough, Ian (1991) A Theory of Human Need. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: The Macmillan Press Ltd.

Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik (2012) Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes Oppaita 60. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Eriksson, M. & Lindstrom, B. (2006) Antonovsky's sense of coherence scale and the relation with health: a systematic review. Journal of Epidemiology and Community Health, 60 (5), 376-381.

Forssén, Katja (1993) Suojaverkon lapsiperheet. Tutkimus kasvuolopuutteiden takia lastensuojelun asiakkaana olevien perheiden elämänhallinnan ongelmista ja perheiden kanssa tehdystä sosiaalityöstä. Turku: Turun yliopisto.

Glaser, Danya (2002) Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): a conceptual framework. Child Abuse & Neglect 26, 697-714.

Hays, Ron; Sherborne, Cathy & Mazel, Rebecca (1995) User's Manual for the Medical Outcome Study (MOS) Core Measures of Health-related Quality of Life. Santa Monica: RAND. Haettu internetistä 20.8.2013 osoitteesta <http://rand.org>.

Heino, Tarja (2007) Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Stakesin työpapereita 30. Helsinki: Stakes.

Honkinen, Päivi-Leena (2009) Nuorten koherenssin tunne: mittaaminen, ennustavat tekijät, seuraukset. Turku: Turun yliopisto.

International Federation of Social Workers (2000) Definition of Social Work. Haettu internetistä 10.2.2014 osoitteesta <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/>

Joki-Erkkilä, Minna; Jaarto, Marika & Sumia, Maria (2012) Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) Lapsen kaltoinkohdeltu. Helsinki: Duodecim. Sivut 131-153.

Juvonen-Posti, P., Kallanranta, T., Eksymä, S., Piirainen, K. & Keinänen-Kiukaanniemi, S. (2002) Into work, through tailored paths: a two-year follow-up of the return-to-work rehabilitation and re-employment project. *International Journal of Rehabilitation Research*, 25 (4), 3131-330.

Kangasharju, Aki (2008) Tuottavuus osana tuloksellisuutta. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Kangasharju, Aki; Mikkola, Teija; Mänttari, Tuomas; Tyni, Tero & Valta, Maija (2010) Vaikuttavuuden huomioon ottava tuottavuus vanhuspalveluissa. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.

Kestilä, Laura; Paananen, Reija; Väisänen, Antti; Muuri, Anu; Merikukka, Marko; Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittumisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77, 34-52.

Kivinen, Tarja (1994) Valikoituminen lastensuojelun asiakkaaksi. Näkökulmia asiakkuuden määrittämiseen. Helsinki: Stakes.

Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu internetistä 10.2.2014 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelu/>

Margalit, Malka & Efrati, Meira (1996) Loneliness, coherence and companionship among children with learning disorders. *Educational Psychology* 16(1), 69-79.

McConnell, David; Feldman, Maurice; Aunos, Marjorie & Prasad, Narasimha (2011) Parental cognitive impairment and child maltreatment in Canada. *Child Abuse & Neglect*, 35 (8), 621-632.

Nussbaum, Martha (2003) Capabilities as Fundamental Entitlements: Sen and Social Justice. *Feminist Economics* 9(2-3), 33-59.

Oranen, Mikko (2006) Tutkimista ja tunnustelua - Lastensuojelun alkuarvioinnin käytäntöjä, malleja ja kehittämissuuntia. Alkuarviointi ja avohuolto -työryhmän loppuraportti. Lastensuojelun kehittämisohjelma. Haettu netistä 25.3.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/File/a79d1456-1e50-4116-8815-96c6e88f21fd/Alkuarviointi%20Loppuraportti.pdf>

Oranen, Mikko (2012) Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. Sivut 217-238.

Puustinen-Korhonen, Aila (2013) Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Salmi, Minna; Sauli, Hannele & Lammi-Taskula, Johanna (2012) Lasten ja lapsiperheiden asema nyky-Suomessa. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. Sivut 22-47.

Savela, Olli (2010) Palvelujen tuottavuutta ei aina kannata parantaa. Hyvinvointikatsaus 2/2010. Helsinki: Tilastokeskus.

Sen, Amartya (2004) Dialogue. Capabilities, Lists, and Public Reason: Continuing the Conversation. *Feminist Economics* 10 (3), 77-80.

Sidebotham, Peter; Bailey, Sue; Belderson, Pippa & Brandon, Marian (2011) Fatal child abuse in England 2005-2009. *Child Abuse & Neglect*, 35 (4), 299-306.

Solantaus, Tytti (2012) Lapsi ja vanhemman mielenterveyden häiriöt. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim. Sivut 239-252.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2012) Toimiva lastensuojelu. Selvitys kuntien perheytyön, lastensuojelun toimintatapojen sekä lastensuojelulain toimivuuden kehittämiseksi. Väliraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2012:28. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2013) Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Suhonen, Ari (2008) Vaikuttavuuden arviointi lastensuojelun sosiaalityön avohuollossa. Lastensuojelun Tieto -hanke. Haettu netistä 25.3.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/File/4e2087f4-e05b-4266-a390-67f754ad673b/Vaikuttavuuden+arviointi+lastensuojelun+sosiaality%C3%B6n+avohuollossa.pdf>

Söderholm, Annlis & Kivitie-Kallio, Satu (2012) Lapsen kaltoinkohtelu - ihmisoikeuskysymys ja kansanterveysongelma. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim. Sivut 14-21.

Söderholm, Annlis & Politi, Johanna (2012) Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim. Sivut 76-98.

Tupola, Sarimari; Kivitie-Kallio, Satu; Kallio, Pentti & Söderholm, Annlis (2012) Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa Annlis Söderholm & Satu Kivitie-Kallio (toim.) *Lapsen kaltoinkohtelu*. Helsinki: Duodecim. Sivut 99-110.